DOI: [10.32702/2307-2156-2019.9.75](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2019.9.75)

УДК 351.863.1

С. П. Лисак,
здобувач кафедри економічної безпеки, публічного управління та адміністрування,
Державний університет "Житомирська політехніка"
ORCID ID: 0000-0001-7718-1207

ДЖЕРЕЛА, ФОРМИ ТА КАНАЛИ ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ: СУЧАСНІ ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ

S. P. Lysak
candidate of the Department of Economic Security, Public Administration,
Zhytomyr Polytechnic State University

SOURCES, FORMS AND CHANNELS OF TERRORISM FINANCING: CURRENT TASKS OF PUBLIC ADMINISTRATION ON PREVENTION AND COUNTERACTION

В результаті проведеного дослідження було ідентифіковано особливості процесу фінансування тероризму як виду економічного злочину та загрози національній безпеці. Зокрема, було розроблено модель фінансування тероризму, як об'єкт державного управління у сфері запобігання та протидії. Дана модель передбачає сукупність завдань державного управління у сфері запобігання та протидії економічній злочинності на основі встановлених складових фінансування тероризму. До складових процесу фінансуванням тероризму було віднесено: джерела фінансування (зовнішні (інституційні, особистісні) та внутрішні (легальні та нелегальні)); форми фінансування (потреба у ресурсах, форми фінансуванням та види ресурсів); канали фінансування (1. Грошові перекази через банківські та небанківські фінансові установи; 2. Фізичне переміщення готівкових коштів; 3. Небанківські системи грошових переказів; 4. Криптовалюта; 5. Соціальні мережі) та суб'єкти терористичної організації. У свою чергу в результаті проведеного дослідження було ідентифіковано особливості процесу фінансування тероризму як виду економічного злочину та загрози національній безпеці. Зокрема, було розроблено модель фінансування тероризму, як об'єкт державного управління у сфері запобігання та протидії. В цілому зазначене визначає критичні точки, на які повинні бути направлені механізми державного управління щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму.

The identification of the properties of this process as an illegal activity is of great importance in the formation of the methodological basis of public administration in the field of prevention and counteraction to terrorist financing. The purpose of the study is to substantiate the specifics of terrorist financing from the standpoint of public administration. This allows you to identify areas of public life that are related to the financing of terrorism and to determine the causes and motives of the actors involved in the financing process. As a result of the study, the peculiarities of the process of terrorist financing as a type of economic crime and a threat to national security were identified. In particular, a

model of terrorist financing as an object of public administration in the field of prevention and counteraction was developed. The process of terrorist financing from the standpoint of the formation of public administration mechanisms in the field of preventing and combating terrorist financing is presented in the form of the following components, namely: funding states, forms of financing, funding channels, recipients of terrorist organizations. This model provides a set of tasks of public administration in the field of prevention and combating economic crime on the basis of established components of terrorist financing. The components of the process of terrorist financing included: sources of funding (external (institutional, personal) and internal (legal and illegal)); forms of financing (need for resources, forms of financing and types of resources); financing channels (1. Money transfers through banking and non-bank financial institutions; 2. Physical transfer of cash; 3. Non-bank money transfer systems; 4. Cryptocurrency; 5. Social networks) and terrorist entities. The study proposed a comprehensive approach to terrorist financing as a threat to national security. In turn, the study identified the features of the terrorist financing process as a type of economic crime and a threat to national security. In particular, a model of terrorist financing as an object of public administration in the field of prevention and counteraction was developed. This model provides a set of tasks of public administration in the field of prevention and combating economic crime on the basis of established components of terrorist financing. In general, this identifies the critical points to which public administration mechanisms should be directed to prevent and combat terrorist financing.

Ключові слова: державне управління; тероризм; фінансування тероризму; запобігання та протидія фінансуванню тероризму.

Key words: public administration; terrorism; terrorist financing; prevention and counteraction to terrorist financing.

Постановка проблеми. Важливе значення при формуванні методологічного підґрунтя державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму лягає на ідентифікацію властивостей даного процесу як протиправної діяльності. Історія тероризму сьогодні налічує не одне століття, а відповідно практика фінансування тероризму та окремих терористичних актів також має складу та специфічну особливість. «У доповіді ФАТФ також відзначається, що найбільше судових рішень за фінансування тероризму в період з 2010 року було винесено в Саудівській Аравії – 863 випадки. На другому місці США – 100 випадків. За сумарними обсягами вилучених грошей лідирує теж Саудівська Аравія – 31 мільйон євро, на другому США з 20 мільйонами, на третьому – Ізраїль з 6 мільйонами. Але ці цифри не відображають реальної ситуації, а говорять, скоріше, про те, наскільки ефективно діє судова система тієї чи іншої країни» [6].

Відповідно система державного управління має врахувати усі можливі напрями запобігання використання діючих та появи нових форм фінансування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ідентифікацій форм фінансування тероризму досліджувалося вітчизняними та зарубіжними вченими, зокрема: П. Бернаскони, В.І. Василичук, І. Верес, С. Годдард, У. Гилмор, В.О. Глушков, А.С. Горбунова, О.Д. Комаров, Д.О. Косінов, В.В. Кубай, О.Є. Користін, К. Коттке, Х.-Х. Кернера, В.В. Крутов, П. Лилли, О.В. Мельниченко, Д.Й. Никифорчук, Л.В. Новікова, Д.В. Пашко, Д.І. Погрібний, А.М. Пожидаєва, Дж. Робінсон, О.Е. Радутний, А.В. Савченко, М.П. Стрельбицький, О.М. Стрільців, Дж.Ф. Тони, В.В. Черней, С.С. Чернявський та інші. Більшою мірою праці вказаних вчених присвячені окремим аспектам ідентифікації процесу фінансування тероризму та встановлення властивостей форм, способів, методів та каналів.

Метою дослідження є обґрунтування специфіки фінансування тероризму з позиції державного управління. Це дозволяє ідентифікувати сфери суспільного життя, які пов'язані із фінансування тероризму та визначити причини та мотиви суб'єктів, задіяних в процесах фінансування.

Викладення основного матеріалу. Фінансування тероризму є складним процесом, адже має формується з різних джерел та має різні форми та канали передачі. Важливе значення питанню фінансуванню тероризму приділяє міжнародне співтовариство.

«У деяких випадках терористичні угруповання забезпечують фінансування власними силами з власних джерел, включаючи кошти, що надаються родинами терористів і інші засоби законного походження. Необхідні для здійснення невеликих терактів кошти можуть бути залучені окремими терористами та терористичними мережами, які їх підтримують, використовуючи тіньові фінансові потоки, незаконні канали переміщення коштів, заощадження, кредитні ресурси, а також прибуток підконтрольних підприємств» [11].

Сьогодні питання запобігання та протидії фінансуванню тероризму стоїть на перших шпальтах нагальних проблем в Європейському союзі, адже постійно вдосконалюються заходи щодо протидії, як власне тероризму, так і фінансуванню. «У грудні 2016 р. Єврокомісія представила комплекс заходів боротьби з фінансуванням тероризму щодо посилення прикордонного контролю, удосконалення Шенгенської інформаційної системи (SIS). Зазначений комплекс передбачає збільшення контролю за перевезенням готівкових коштів та золота під час перетину кордонів ЄС. Особи, які викликають підозри, мають ретельно перевірятися, навіть якщо вони ввозять у ЄС менше дозволених 10 тис. євро. Для підвищення ефективності контролю за готівковими коштами та банківськими картками, що пересилаються поштою, більше повноважень отримають митні органи. Єврокомісія також пропонує запровадити загальні правила щодо боротьби з відмиванням коштів та ліквідації джерел фінансування екстремістських організацій» [1, с. 13-14].

Терористичні організації є досить мінливими до трансформації внутрішнього та зовнішнього середовища та досить часто, швидко і легко змінюють джерела, форми та канали фінансування своєї діяльності. «успішна терористична організація реагує на зміни в навколишньому середовищі, змінюючи свою місію, структуру і джерела фінансування. Якщо виникає загроза її існуванню, вона перетворюється в віртуальну мережеву структуру, якщо виникає нестача фінансування, вона об'єднується з іншими групами, що мають власні доходи, якщо стара місія більш не приваблива, вона створює нову, більш привабливу для потенційних спонсорів» [10]. Варто зауважити, що джерела фінансування тероризму залежать від його причин, мети та сфери діяльності терористичної організації.

Необхідність фінансових ресурсів для терористичної організації полягає в тому, що є потреба, власне, як у фінансуванні терористичних актів, так і покритті витрат на поточну діяльність терористичної організації (від оплати праці та навчання до розвідувальної діяльності та корупційних витрат). «Численність збройних формувань ІД оцінюють дуже по-різному. Центральне розвідувальне управління США наприкінці 2014 року давало оцінку у 30 тисяч бійців, тоді як американський експерт з питань безпеки Девід Гартенштейн-Росс вважає більш імовірною цифру в 100 тисяч бойовиків. Така армія коштує недешево. За даними німецького уряду, звичайні бойовики отримують від 400 до 500 доларів, командири – понад 3000 доларів. Навіть за найконсервативнішими розрахунками тільки на зарплату бійцям ІД витрачає 15 мільйонів доларів на місяць» [5].

Зарубіжний вчений Вольтер Лаквер зазначає, що «безпосередньо на планування і виконання терористичних актів використовується зовсім невелика частина бюджету терористичної організації. Грошові кошти потрібні в першу чергу для того, щоб залучати та утримувати прихильників, а також забезпечувати їх присутність і терористичну діяльність на національному та міжнародному рівні. Наприклад, в «Аль-Каїді» на оперативну діяльність витрачається близько 10% отриманого доходу, решта 90% є витрати на управління організацією, включаючи забезпечення діяльності тренувальних таборів і підтримку міжнародної мережі осередків «Аль-Каїди»» [15].

«Масштаб операцій по фінансуванню тероризму, за експертними оцінками, становить близько 20 мільярдів доларів. Безпосередньо на планування і виконання терористичних актів використовується зовсім невелика частина бюджету терористичної організації. Грошові кошти потрібні в першу чергу для того, щоб залучати та утримувати прихильників, а також забезпечувати їх присутність і терористичну діяльність на національному та міжнародному рівні. Успішна терористична організація реагує на зміни в оточенні; їх обставини, змінюючи свою місію, структуру і джерела фінансування. Якщо виникає загроза її існуванню, вона перетворюється в віртуальну мережеву структуру, якщо виникає нестача фінансування, вона об'єднується з іншими групами, що мають власні доходи, якщо стара місія більш не приваблива, вона створює нову, більш привабливу для потенційних спонсорів» [10, с. 67]. Відповідно джерела, форми та канали фінансування терористичних організацій завжди залежать від мети діяльності терористичної організації. Це обумовлено тим, що фінансування здійснюється в частинні забезпечення ресурсами терористичних актів так і покриття витрат терористичних організацій.

«Крім коштів, необхідних для проведення власне терористичних операцій, потрібні ще й значні гроші для розвитку і забезпечення поточної діяльності терористичної організації та її ідеологічного впливу. Значні фінанси необхідні для здійснення пропаганди своїх поглядів, виплати винагород бойовикам та їх сім'ям, організації переїздів, навчання нових членів, підробки документів, виплати хабарів, придбання зброї та організації терактів. Терористичні організації зіштовхуються з необхідністю фінансування величезних витрат, які направлені ведення зовні законної соціальної або благодійної діяльності, що використовується для маскування протиправної діяльності» [11].

В залежності від виду терористичної організації її обсягів визначається структура витрат. Сьогодні неодноразово на міжнародних форумах та з'їздах наголошували, що витрати на здійснення терористичних актів стають все меншими і меншими, а жертв все більше і більше. Це вимагає більш пильної уваги до джерел та форм фінансування тероризму, які трансформуються разом із розвитком світової фінансової системи.

Для розробки дієвої системи державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму є потреба в формуванні комплексного уявлення даного процесу.

На рисунку 1 представлена розроблена нами модель фінансування тероризму.

ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ

- формування механізмів моніторингу та контролю щодо ідентифікації суб'єктів та джерел фінансування тероризму;
- визначення відповідальності за фінансування тероризму;
- трансформація діяльності правоохоронних органів

- визначення процедури визначення ресурсу таким, що є джерелом фінансування тероризму;
- формування та реалізація ефективного механізму міжнародної співпраці щодо протидії фінансуванню тероризму

- формування та затвердження індикаторів підозрілої діяльності;
- удосконалення процесу моніторингу за діяльністю фінансових установ щодо визначення каналів фінансування тероризму;
- уточнення функцій правоохоронних органів

- формування комплексу заходів щодо удосконалення діяльності правоохоронних органів в контексті взаємодії із міжнародними поліцейськими організаціями

Умовні позначення: СФ – суб'єкти фінансування тероризму; ДФ (1, 2, N) – джерело формування ресурсів;

Рис. 1. Модель фінансування тероризму як об'єкт державного управління в сфері запобігання та протидії

Процес фінансування тероризму з позиції формування механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму представлено в формі наступних складових, а саме:

- держала фінансування;
- форми фінансування;
- канали фінансування;
- суб'єкти отримання, якими виступають терористичні організації. «Вчені вказують, що об'єктивна сторона фінансування тероризму полягає у фінансовому або матеріальному забезпеченні, тобто наданні фінансів, коштів, матеріальних засобів тощо. Таке забезпечення може вчинятися щодо:
 - окремого терориста;
 - терористичної групи (організації);
- організації, підготовки або вчинення терористичного акту;
- втягнення у вчинення терористичного акту;
- публічних закликів до вчинення терористичного акту;
- сприяння вчиненню терористичного акту;
- створення терористичної групи (організації)» [7, с. 381].

Відповідно до цього визначається специфіка кожного етапу процесу фінансування тероризму. Розглянемо більш детально кожен елемент процесу фінансування тероризму з позиції ідентифікації завдань державного управління та визначення напрямів удосконалення його механізмів.

Джерела фінансування тероризму. Ідентифікація джерел фінансування тероризму є вкрай важливою складовою системи запобігання та протидії. Сьогодні джерела змінюють свою форму в окремих випадках залишаються все ті ж, що діяли десятки років тому, але із зміною їх частки в загальному бюджеті терористичної організації.

Підготовлена доповідь Державної служби фінансового моніторингу України на тему «Ризики тероризму та сепаратизму» містить перелік тіньових фінансових потоків забезпечення терористів в Україні, до яких віднесено наступні:

- « – кошти, одержані від корупційних діянь, розкрадання та привласнення державних коштів та майна;
- кошти, отримані від фінансово-промислових груп;
- кошти, отримані від реалізації контрабандної та/або контрафактної продукції;
- кошти, отримані внаслідок знищення промислових об'єктів в ОРДЛО (знищення промислових об'єктів з метою отримання доходів від реалізації брухту чорних та кольорових металів);
- вимагання з боку терористів на пунктах пропуску до ОРДЛО та на блокпостах в ОРДЛО;
- надання нових специфічних нелегальних послуг, зокрема, допомога в оформленні статусу переселенця з метою отримання передбачених законодавством України соціальних виплат» [11].

Аналізуючи діяльність терористичних організацій світу, варто зазначити, що джерела фінансування тероризму та терористичних актів в більшій мірі залежать від мети їх діяльності та причин створення. Найбільші терористичні організації засновані в контексті релігійних та національних причин, а отже особливостями джерела їх фінансування є релігійні та національні. Крім того, фінансування терористичних організацій має особливі джерела, які відрізняють дані організації від організованих злочинних угруповань. Пчолкін Д.О. вказує на те, що «джерела фінансування терористичної діяльності можуть бути умовно розділені на три основні категорії: зовнішні джерела фінансування, доходи від злочинної діяльності та доходи від законної діяльності. Одним із зовнішніх джерел фінансування тероризму є підтримка з боку великих міжнародних компаній, які переслідують власні комерційні цілі, а саме усунення конкурентів або зміна економічної ситуації в певних регіонах світу в довгостроковій перспективі. Можливість фінансування із законних джерел – це ключова відмінність терористичних організацій від організованої злочинності. Саме надходять із законних джерел грошові кошти складають основну частину доходів терористичних організацій» [10, с. 130].

Зарубіжні вчені присвітили багато уваги питанням дослідження джерел фінансування терористичних організацій. Систематизуючи дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених нами виявленні наступні особливості (табл. 1).

Таблиця 1.
Джерела фінансування тероризму в світі

ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИСТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ		
Терористична організація	Поширення діяльності	Джерела фінансування
Аль-Каїда	<i>Афганістан, Пакистан, Судан</i>	Особисті фінансові ресурси У. Бен Ладена; інвестицій в будівництво; фінансування Талібану; пожертвування; вимагання; контрабанда; спекуляції на фондових біржах; торгівля інші види економічних злочинів
Джемайя Ісламія	<i>Індонезія</i>	Благодійні організації; фінансова допомога Аль-Каїди; зловживання гуманітарною допомогою
Армія звільнення Косова	<i>Албанія</i>	Виробництво, реалізація та контрабанда наркотиків; контрабанда зброї; благодійні організації; перекази мігрантів
Організація звільнення Палестини	<i>Палестина, Ліван</i>	Інвестицій в нерухомість; махінації на фондових біржах; розміщення коштів на рахунках банків в Швейцарії
Сендеро Лумінозо	<i>Перу</i>	Виробництво, реалізація та контрабанда наркотиків; рекет та вимагання
Ірландська республіканська армія	<i>Ірландія</i>	Виробництво, реалізація та контрабанда наркотиків; спекуляції на фондових біржах
ФАРК	<i>Колумбія</i>	Податки за захист
Ісламська Держава	<i>Сирія, Ірак</i>	Нелегальний видобуток нафти та інших природних ресурсів; обкладання податками; пожертвування; конфіскація та розграбування археологічних об'єктів; викуп за викрадених осіб; пограбування банків
ХАМАС	<i>Палестина</i>	Підтримка зарубіжних країн; благодійні пожертви
Хезболла	<i>Ліван</i>	Вимагання; контрабанда тютюну
ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИСТИЧНИХ АКТИВ		
Терористичний акт		Джерела фінансування
Вибух у світовому торговому центрі (1993 р.)		Махінації із чеками та кредитними картками; благодійні пожертви
Вибух в Африканському посольстві (1998 р.)		Махінації із чеками та кредитними картками; благодійні пожертви
Крадіжка та вибух літаків (2001 р.)		Грошові перекази Аль-Каїди Джемайя Ісламія
Вибух потягів в Мадриді (2004 р.)		Торгівля наркотиками
Вибух в транспортній системі Лондона		Овердрафти по рахунках; невикладені кредити; поверненні чеки

Джерело: сформовано автором на основі [14], [10], [7]

Представлене вказує на різноманітність підходів до формування джерел фінансування тероризму. Зокрема це можуть бути як легальні так і нелегальні джерела фінансування. Легальні джерела фінансування пов'язані із різного роду жертвами, доходами від легального бізнесу та торгівлі, легального видобутку корисних копалин. До нелегальних джерел фінансування тероризму можна віднести: виробництво, реалізація та контрабанда наркотиків; нелегальний видобуток корисних копалин; махінації на фінансових ринках та інші. Ряд вчених пропонує виділяти джерела фінансування внутрішні та зовнішні.

Для цілей формування механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії економічній злочинності поєднати зазначенні підходи, зокрема виділяти наступні групи джерел фінансування терористичних організацій:

1. Зовнішній джерела фінансування тероризму:

– інституційні джерела фінансування: держава (окремі терористичні організації мають державну підтримку); фінансові установи (банки, небанківські фінансові установи); корпорації; релігійні організації та інші;

– особистісні джерела фінансування тероризму: приватні особи; благодійні внески.

2. Внутрішній джерела фінансування тероризму:

– легальна діяльність: власні доходи від легального бізнесу, зокрема транспортні перевезення, будівництво; доходи від легального видобутку корисних копалин.

– нелегальна діяльність: виробництво, торгівля та контрабанда наркотиків; торгівля зброєю; рекет; вимагання; викрадення людей; торгівля людьми; піратство; підробка валюти; махінації та фінансових ринках; податкові злочини; злочини в кіберпросторі та інші види економічних злочинів.

Розглянемо приклади вище вказаних зовнішніх джерел фінансування тероризму:

1. *Державна підтримка тероризму.* Питання державної підтримки тероризму є досить складною проблемою міжнародних відносин. Більшою мірою це обумовлено відсутністю єдності акторів міжнародних відносин щодо визнання терористичних організацій, а відповідно до цього і визнання держав, як таких, що підтримують тероризм. Деменченко А.М. вказує, що «Допомога терористичним угрупованням з боку держав досі істотна. Держави окрім прямого фінансування мережевого тероризму можуть надавати і іншу допомогу терористичним угрупованням. Держави можуть надавати терористам медичну допомогу; сприяти в плануванні терактів, транспортуванні, забезпечувати відповідними засобами; надавати терористичним організаціям матеріальну підтримку, притулок, сучасне озброєння, ефективну тренувальну інфраструктуру, в тому числі спеціально обладнані для цих цілей приміщення»[4].

Сьогодні виділяють різні підходи до визнання держави такими, що підтримують тероризму. «За даними з різних відкритих джерел, а також за заявами урядів деяких країн, певні терористичні угруповання отримували і продовжують отримувати підтримку від урядів ряду держав. В цілому, держави, задіяні у фінансуванні тероризму, можна розділити на 2 типи: 1) держави, які здійснюють пряме фінансування тероризму, і 2) держави, свідомо створюють сприятливі умови для використання своєї фінансової

Важливим інститутом протидії державній фінансовій підтримці терористичних організацій є FATF – Міжнародна група з протидії відмиванню грошей, що була творенні в 1989 р. Більш детальніше діяльність зазначеної організації буде розглянуто в контексті механізму міжнародної співпраці щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму.

2. *Релігійні організації.* «Найважливішим джерелом фінансування всіх терористичних угруповань особливо ісламських служать регулярні «закят» (араб. *الزكاة*, «вексель») – традиційна частково легальна міжнародна система переказу грошей між приватними особами, організована вихідцями з Азії: переважно, афганцями (пуштунами, белуджі і таджиками) і добровільні «садака» ((араб. *سَدَقَة*, (в ісламі – добровільна милостиня, яку мусульманин виплачує нужденним на власний розсуд і бажанням з наміром заслужити прихильність Аллаха [8]. На стадії збору (в мечетях, ісламських банках і т.д.) кошти, які утворюються за рахунок пожертвувань, абсолютно чисті і легальні. Вони знаходяться у розпорядженні різних ісламських фондів та благодійних організацій, при цьому велику роль відіграють також деякі інститути ісламської банківської системи. Відповідно до норм ісламу, регулярні пожертви у вигляді «закята» офіційно призначені для благодійності, проте частина цих коштів може перерозподілятися на потреби «джихаду» і здійснюють це радикальні ісламістські угруповання. Таким чином, навіть ті з ісламістських організацій, які ведуть терористичну діяльність і оголошені поза законом, найчастіше фінансуються із легальних джерел. «Підживлення» в цьому випадку здійснюється за принципом не відмивання «брудних» грошей, а «забруднення чистих» [2]. Важливо підкреслити, що суми зібраного щорічного «закята» вельми значні: так, тільки в Саудівській Аравії сума «закята» досягає 10 млрд. дол. США на рік» [3, с. 9]. В більшій мірі питання фінансування тероризму через релігійні організації характерне для терористичних організацій, які сповідують Іслам та ведуть так би мовити «Джихад». Відповідно система контролю та моніторингу за фінансовими операціями релігійних організацій мають містити спеціальні методики, які визначають сукупність фінансових операцій, які не є властивими релігійним організаціям та можуть бути визнані, які такі, що мають підвищений ризик фінансування тероризму.

3. *Фінансові установи та корпорації.* «Великі міжнародні компанії можуть здійснювати фінансування тероризму, переслідуючи власні цілі: усунення конкурентів або зміна економічної ситуації в певних регіонах світу в довгостроковій перспективі» [10]. В країнах світу та власне на міжнародному рівні затверджено сукупність положень щодо контролю та моніторингу фінансових установ та підприємств та предмет легалізації (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом та фінансуванню тероризму.

4. *Приватні особи.* «Ще одним зовнішнім джерелом фінансування тероризму є підтримка з боку приватних осіб. Наприклад, ірландські терористи з ІРА фінансувалися переважно заможними ірландцями, які проживають в США. Після терористичних актів на території Англії, організованих ІРА, підтримка даної організації з-за кордону істотно скоротилася і ірландські терористи були змушені вдатися до таких злочинів, як контрабанда (зокрема, контрабанда свиней через кордон Північної Ірландії для отримання субсидій Європейського Союзу), ухилення від сплати податків і шахрайство» [10]. «За даними доповіді аналітичної організації «JCB Consulting», матеріальна підтримка, одержувана від конкретних успішних бізнесменів і банкірів, є значною в бюджеті терористичних угруповань. [16]. Цікавим є приклад з особистими фінансовими накопиченнями Усами Бен Ладена, з якого періодично відбуваються відрахування терористичним організаціям. Швейцарські спецслужби оцінюють його особистий статок в 250-500 млн. дол. США, австралійські – близько 250 млн. дол. США, британські – близько 280-300 млн. дол. США» [12, с. 72].

Більшою мірою приватні особи фінансують тероризм лише за умови, що їх мета відповідає світогляду приватної особи. Відповідно причиною має стати національна, релігійні чи соціальна. Важливе значення держави в даному випадку полягає в тому, що б сформувати суспільну свідомість, яка дозволить уникнути саме таких джерел фінансування.

Важливе значення в контексті протидії фінансуванню тероризму лягає на моніторинг та контроль соціальних мереж, що сьогодні виступає основним каналом фінансування тероризму приватними особами. «У ХХІ ст. збір коштів йде також через соціальні мережі, що дозволяє терористичним організаціям по всьому світу розширити базу фінансування за рахунок добровільних переказів людей, будь то безпосередньо для фінансування «Джихаду», або ж під прикриттям благодійних цілей з подальшим переказом коштів терористичним організаціям. У великомасштабних і добре організованих схемах зі збору коштів можуть брати участь до декількох тисяч «спонсорів», значно підвищуючи обсяги таких зборів» [13]. Відповідно є потреба у формуванні механізму контролю та моніторингу соціальних мереж з одного боку та забезпечення в цей же час конституційних прав громадян. В даному випадку є потреба в формуванні складу підозрілих фінансових операцій, що здійснюються через соціальні мережі.

5. *Благодійні організації.* «Ще одним зовнішнім джерелом фінансування тероризму є підтримка з боку благодійних організацій. Грошові кошти можуть збиратися у вигляді пожертвувань (обхід всіх жителів спільноти, звернення до заможних членів спільноти, пожертвування частини особистого заробітку), прибутку від продажу друкованих матеріалів та публікацій, членських внесків, плати за організацію культурних і соціальних заходів. Як правило, благодійні організації орієнтуються на певну етнічну спільноту. Наприклад, в ісламських країнах благодійна діяльність щорічно привертає мільярди доларів. В цілому, благодійні організації використовуються в гуманітарних цілях, заради яких вони були створені, однак частина коштів може спрямовуватися на фінансування терористичної діяльності. Як правило, більшість членів організації не знає про це. Наприклад, прихильники терористичного руху з будь-якої країни можуть займатися нібито законною діяльністю в іншій країні з метою залучення грошових коштів. Вони проникають в організації в іммігрантському співтоваристві іншої країни і встановлюють над ними контроль, позбавляючи тим самим доступ до грошових коштів» [10].

6. *Особисті доходи.* Важливе значення в формуванні фінансових ресурсів терористичних організацій мають особисті доходи терористів. Так, вагоме значення в результативності та поширенні «Алькаїди» мали власний капітал У. Бен Ладена.

Особливості фінансування тероризму вказують на наступні завдання державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму:

- формування механізмів моніторингу та контролю щодо ідентифікації суб'єктів та джерел фінансування тероризму;
- визначення відповідальності за фінансування тероризму;
- трансформація діяльності правоохоронних органів

Форми фінансування тероризму. Форми фінансування тероризму залежать від ресурсів необхідних терористичним організаціям для фінансування власне витрат діяльності так і фінансування терористичних актів. Вважаємо, що форми фінансування залежать від наступних складових:

- потреба фінансування. В залежності від витрат, які несуть терористичні організації залежать потреба в певних видах ресурсів. В свою чергу види ресурсів визначають форму фінансування, які залежать від джерел;
- форма фінансування. В залежності від джерела фінансування залежать і форми фінансування.

Пропонуємо виділяти наступні форми фінансування тероризму: 1) надання активів; 2) збір активів; 3) здійснення операцій із фінансовими активами; 4) фінансові махінації;

- види ресурсів. Для фінансування тероризму можуть використовуватися різні види ресурсів, зокрема: 1) фінансові ресурси (готівкові грошові кошти за видами валют; грошові кошти на рахунках в банках, інші види фінансових ресурсів); 2) віртуальні фінансові ресурси (криптовалюта); 3) матеріальні ресурси (транспортні засоби (наземні, водні, повітряні), зброя, об'єкти інфраструктури, будівлі та споруди, комп'ютерна техніка та інші вид матеріальних ресурсів); 4) нематеріальні ресурси (програмне забезпечення). В залежності від виду необхідних ресурсів залежать власне джерела фінансування, а також канали фінансування;

В контексті зазначеного пропонуємо виділяти наступні завдання державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму:

- визначення процедури визначення ресурсу таким, що є джерелом фінансування тероризму;
- формування та реалізація ефективного механізму міжнародної співпраці щодо протидії фінансуванню тероризму.

Канали фінансування тероризму. Опрацювавши сучасну наукову літературу [10], [13] з проблем фінансування тероризму прийшли до висновку, що необхідності виділення наступних каналів фінансування тероризму:

1. Грошові перекази через банківські та небанківські фінансові установи;
2. Фізичне переміщення готівкових коштів;
3. Небанківські системи грошових переказів;
4. Криптовалюта;
5. Соціальні мережі.

Так, держава має сформувати ряд дієвих механізмів виявлення каналів фінансування терористичних організацій, що є основою протидії та запобігання тероризму в цілому.

Систематизуючи вище приставлене пропонуємо наступний комплексний підхід до фінансування тероризму як загрози національній безпеці (табл. 2).

Таблиця 2.
Зміст складових процесу фінансування тероризму

ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ				
Зовнішні		Внутрішні		
інституційні джерела фінансування		нелегальна діяльність терористичних організацій		
1. Державна підтримка	2. Банки	1. Наркобізнес	2. Рекет та вимагання	
3. Корпорації	4. Релігійні організації	3. Торгівля зброєю	4. Викраденні людей	
5. Небанківські фінансові установи	6. Міжнародні громадські організації	5. Піратство	6. Підробка валюти	
		7. Фінансові махінації	8. Податкові злочини	
7. Благодійні організації	8. Інші	9. Кіберзлочини	10. Інші злочини	
особистісні джерела фінансування		легальна діяльність терористичних організацій		
1. Особисті доходи	2. Благодійні внески	Легальний бізнес за галузями діяльності		
ФОРМИ ФІНАНСУВАННЯ				
Потреба фінансування	Форма фінансування	Види ресурсів		
1. Поточну діяльність теоретичної організації	1. Надання активів	1. Фінансові ресурси		
	2. Збір активів	2. Віртуальні фінансові ресурси (криптовалюта)		
2. Фінансування терористичних актів	3. Операції з фінансовими активами	3. Матеріальні ресурси		
	4. Фінансові махінації	4. нематеріальні ресурси		
КАНАЛИ ФІНАНСУВАННЯ				
Грошові перекази	Фізичне переміщення	Небанківські системи	Криптовалюта	Соціальні мережі

В результаті проведеного дослідження було ідентифіковано особливості процесу фінансування тероризму, як виду економічного злочину та загрози національній безпеці. Зокрема, було розроблено модель фінансування тероризму, як об'єкта державного управління в сфері запобігання та протидії. Дана модель передбачає сукупність завдань державного управління в сфері запобігання та протидії економічній злочинності на основі встановлених складових фінансування тероризму.

Висновки. Таким чином, до складових процесу фінансування тероризму було віднесено: джерела фінансування (зовнішні (інституційні, особистісні) та внутрішні (легальні та нелегальні)); форми фінансування (потреба у ресурсах, форми фінансування та види ресурсів); канали фінансування (1. Грошові перекази через банківські та небанківські фінансові установи; 2. Фізичне переміщення готівкових коштів; 3. Небанківські системи грошових переказів; 4. Криптовалюта; 5. Соціальні мережі) та суб'єкти терористичної організації. В цілому зазначене визначає критичні точки на, які повинні бути направлені механізми державного управління щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму.

Список використаної літератури.

1. Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні: аналіт. доповідь / [Резнікова О.О., Місюра А.О., Дрьомов С.В., Войтовський К.Є.]; за заг. ред. О.О. Резнікової. – К.: НІСД, 2017. – 60 с.
2. Бедрицкий А.В. Эволюция американской концепции информационной войны / Аналитические записки РИСИ. – М., 2003. – №3. – С. 13.
3. Бжезинский З. Выбор. Глобальное господство или глобальное лидерство / Пер. с англ. – М.: Международные Отношения, 2004. – С. 185
4. Деменко А.М. Феномен тероризму в умовах глобалізаційної динаміки (соціально-філософський аналіз): автореф. дис. на здобуття канд. філос. наук: 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії / А.М. Деменко. Х. – 2008. – 21 с.
5. Звідки у терористів “Ісламської держави” гроші. URL: <https://www.dw.com/uk/%D0%B7%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%B8-%D1%83-%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%96%D0%B2-%D1%96%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%BC%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97-%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%B8-%D0%B3%D1%80%D0%BE%D1%88%D1%96/a-18862773>
6. Источники финансирования ИГ: откуда деньги у террористов? URL: <https://www.dw.com/ru/%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B8-%D1%84%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%8F-%D0%B8%D0%B3-%D0%BE%D1%82%D0%BA%D1%83%D0%B4%D0%B0-%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%8C%D0%B3%D0%B8-%D1%83-%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%80%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%B2/a-18902290>
7. Комаров О.Д. Об'єктивна сторона фінансування тероризму / О.Д. Комаров, Д.С. Косінова // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2015. – № 1(4). – С. 378-387
8. Круглова А.Ю. Сетевые структуры террористов на Северном Кавказе / А.Ю. Круглова // ЮП. – 2014. – №5(66). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/setevye-struktury-terroristov-na-severnom-kavkaze-1/viewer>
9. Мельник Т.В. Международно-правовое регулирование борьбы с финансированием терроризма на универсальном уровне: дис. ... на соискание уч. степени канд. юр. наук: 12.00.10 / М.Т. Витальевна; Учреждение РАН Институт государства и права. – Москва, 2010. – 167 с.
10. Пчелкин Д.А. Деятельность международных организаций по предупреждению финансирования терроризма (экономический аспект): дис. на соискание уч. степени канд. экон. наук. – Москва, 2011.
11. Ризики тероризму та сепаратизму. 2017. https://www.nfp.gov.ua/files/DepFinMon/%D0%A0%D0%B8%D0%B7%D0%B8%D0%BA%D0%B8_%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D1%83_%D1%82%D0%B0_%D1%81%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D1%83.pdf
12. Соловьев Э.Г. Трансформация террористических организаций в условиях глобализации / Под ред. Кокошина А.А. – М.: ЛЕНАНД, 2006. – С. 16.
13. Emerging terrorist financing risks [Electronic resource] // FATF. Paris, 2015. P. 11. URL: <http://www.fatfgafi.org/media/fatf/documents/reports/Emerging-Terrorist-Financing-Risks.pdf>
14. Sandler Todd, Daniel G. Arce, W alter Enders. “Transnational Terrorism”. Copenhagen Consensus, February 2008, p. 77
15. Walter Laquer. Terrorism - a Balance Sheet // The Terrorism Reader: A Historical Antology. Temple University Press, Philadelphia, 1978
16. World Customs Organisation Report to World Economic Forum about the scale of global counterfeiting // WCO press release, 27th January 2003.

References.

1. Reznikova, O.O., Misiura, A.O., Dr'omov, S.V. and Vojtovsky, K.Ye. (2017), *Aktual'ni pytannia protydyi teroryzmu u sviti ta v Ukraini: analit. dopovid'* [Current issues of counter-terrorism in the world and in Ukraine: analyst. Report], NISD, Kyiv, Ukraine.

2. Bedrickij, A.V. (2003), "The evolution of the American concept of information warfare", *Analiticheskie zapiski RISI*, vol. 3, p. 13.
3. Bzhezinskij, Z. (2004), *Vybor. Global'noe gospodstvo ili global'noe liderstvo* [Choice. Global domination or global leadership], Mezhdunarodnye Otnoshenija, Moscow, Russia.
4. Demenko, A.M. (2008), "The phenomenon of terrorism in the context of globalization dynamics (socio-philosophical analysis)", Ph.D. Thesis, Social philosophy and philosophy of history, Ivan Kozhedub Kharkiv University of the Air Forces, Kharkiv, Ukraine.
5. Zvidky u terorystiv "Islams'koi derzhavy" hroshi [Where did the Islamic State terrorists get their money from?], [Online], available at: <https://www.dw.com/uk/%D0%B7%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%B8-%D1%83-%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%96%D0%B2-%D1%96%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%BC%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97-%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%B8-%D0%B3%D1%80%D0%BE%D1%88%D1%96/a-18862773>.
6. Istochniki finansirovaniya IG: otkuda den'gi u terroristov? [ISIS Funding Sources: Where Do the Terrorists Get the Money?], [Online], available at: <https://www.dw.com/ru/%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B8-%D1%84%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%8F-%D0%B8%D0%B3-%D0%BE%D1%82%D0%BA%D1%83%D0%B4%D0%B0-%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%8C%D0%B3%D0%B8-%D1%83-%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%80%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%B2/a-18902290>.
7. Komarov, O.D. and Kosinova D.S. (2015), "The objective side of terrorist financing", *Visnyk Asotsiatsii kryminal'noho prava Ukrainy*, vol. 1(4), pp. 378-387.
8. Kruglova, A.Ju. (2014), "Network structures of terrorists in the North Caucasus" *JuP*, [Online], vol. 5(66), available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/setevye-struktury-terroristov-na-severnom-kavkaze-1/viewer>.
9. Mel'nik, T.V. (2010), "International legal regulation of combating the financing of terrorism at the universal level", Abstract of Ph.D. dissertation, Legal sciences, Institution of the Russian Academy of Sciences Institute of State and Law, Moscow, Russia.
10. Pchelkin, D.A. (2011) "Activities of international organizations to prevent the financing of terrorism (economic aspect)" Abstract of Ph.D. dissertation, Economic sciences, Moscow, Russia.
11. Ryzyky teroryzmu ta separatyzmu [Risks of terrorism and separatism] (2017), [Online], available at: https://www.nfp.gov.ua/files/DepFinMon/%D0%A0%D0%B8%D0%B7%D0%B8%D0%BA%D0%B8_%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D1%83_%D1%82%D0%B0_%D1%81%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D1%83.pdf.
12. Solov'ev, Je.G. (2006), *Transformacija terroristicheskikh organizacij v uslovijah globalizacii* [Transformation of terrorist organizations in the context of globalization], LENAND, Moscow Russia.
13. Emerging terrorist financing risks (2015), FATF. Paris, P. 11, [Online], available at: <http://www.fatfgafi.org/media/fatf/documents/reports/Emerging-Terrorist-Financing-Risks.pdf>
14. Sandler Todd, Daniel G. Arce and Walter Enders (2008) "Transnational Terrorism". *Copenhagen Consensus*, p. 77.
15. Walter Laquer (1978), *Terrorism - a Balance Sheet*, The Terrorism Reader: A Historical Antology, Temple University Press, Philadelphia.
17. World Customs Organisation Report to World Economic Forum about the scale of global counterfeiting (2003), WCO press release.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2019 р.